

STRUČNI RAD (PROFESSIONAL PAPER)

UDK:343.98

PRIMLJENO: 16.01.2016.

dr. sc. Stjepan Gluščić,
Visoka policijska škola u Zagrebu
Josip Grgurić,
student Visoke policijske škole u zagrebu

PRAVNI STANDARDI I MODELI ZAŠTITE PERSONALNIH IZVORA INFORMACIJA U KRIMINALISTIČKOM ISTRAŽIVANJU I KAZNENOM POSTUPKU

Sažetak

Prikupljanje obavijesti iz personalnih izvora u svrhu kriminalističkog istraživanja, ali i daljnjeg korištenje u kaznenom postupku normirano je pravnim propisima međunarodnog i domaćeg karaktera, te značajno određeno postojećom sudskom praksom. Rad se prvenstveno odnosi na analizu i tumačenje propisa kojima se uređuje navedena tema u okviru kaznenog postupaka i u vezi s tim postupanje policije kroz dva izvora: Zakon o kaznenom postupku i Zakon o policijskim poslovima i ovlastima, sa pripadajućim podzakonskim propisima.

Ključne riječi: *izvidi kaznenih djela, kazneni postupak, zaštita izvora i načina prikupljanja obavijesti*

1 Uvod

Kazneni postupak je sustav zakonom uređenih radnji i cjelina međusobnih odnosa postupovnih subjekata (suda, tužitelja, okrivljenika), te drugih sudionika postupka. Postupovne radnje se provode a postupovni odnosi nastaju u slučaju vjerojatnosti da je počinjeno kazneno djelo, čija svrha je utvrditi je li počinjeno kazneno djelo, tko je počinitelj kaznenog djela, je li počinitelj kriv, te ima li uvjeta za primjenu kaznenih sankcija. Da bi ostvarili navedeno suvremeni kazneni postupci uređuju različite mjere i radnje kojima se otkrivaju i razjašnjavaju kaznena djela, te postiže svrha kaznenog postupka (Pavišić, B., 2014. str. 3. i

dalje). Za spomenute mjere i radnje s aspekta dokazivanja u kaznenom postupku, postoji niz podjela i kategorizacija. Tako ih Krapac svrstava u dvije kategorije. Prvu čine, mjere i radnje procesne prisile koje služe pribavljanju dokaza i predmeta za kazneni postupak, te se u nju ubrajaju: a) pretraga stana; pretraga osoba; tjelesni pregledi i psihijatrijska vještačenja; privremeno oduzimanje predmeta; zadržavanje i otvaranje poštanskih pošiljaka; b) nadzor i tehničko snimanje telefonskih razgovora i drugih sredstava za komuniciranje na daljinu; nadzor i tehničko snimanje prostorija, osoba i predmeta; uporaba prikrivenih istražitelja i pouzdanika. U drugu kategoriju mjera i radnji svrstavaju se one kojima se odnose na utvrđivanje činjenica u kaznenom postupku i tu se ubrajaju: ispitivanje okrivljenika, ispitivanje svjedoka, ispitivanje oštećenika – žrtve; ispitivanje vještaka; dokazivanje ispravama; dokazivanje tehničkim snimkama; neposredno opažanje (usporedi Krapac D., 2010., str. 411. i dalje.)

Postoji još niz drugih podjela navedenih radnji i mjera a u svakoj od njih, direktno ili indirektno se nalaze radnje pribavljanja informacija od strane svjedoka ili oštećenika – žrtve ili policijskih pouzdanika, odnosno tajnih istražitelja a i samog osumnjičenika. Neovisno o načinima i kriterijima podjela postupovnih radnji, one su jedan od osnovnih sastojaka kaznenog postupka (uz postupovne subjekte). Postupovne radnje određuju se kao radnje sudionika čije su pretpostavke, oblik i djelovanje uređeni pravnim pravilima radi postizanja određenih učinaka u postupku (Pavišić, B., 2015., str. 33.). Pravno uređenje postupovnih radnji odnosi se na određenje ovlaštenika na njihovo poduzimanje, oblik same radnje, posljedice koje iz postupovne radnje proizlaze, način zaštite izvora i sadržaja radnje. Navedeno uređenje odnosi se na sve radnje, od kojih su za potrebe ovog rada važne odredbe koje se odnose na personalne izvore dokaza.

Personalnim izvorima dokaza smatramo iskaze dobivene od svjedoka i okrivljenika, tijekom prikupljanja obavijesti kao izvidne radnje ili ispitivanja svjedoka ili okrivljenika kao dokazne radnje. Njihova zaštita, kroz zaštitu sadržaja i rezultata normirana je načinom prikupljanja obavijesti, odnosno načinom ispitivanja osobe, zaštitom sadržaja dobivene obavijesti ili iskaza te po potrebi i zaštitom samog izvora informacije. Uređenje kroz pravne norme predstavlja prvorazredni interes kaznenog procesnog prava. O načinu uređenja pojedinih pitanja govorimo u nastavku rada.

2 O koncepciji kaznenog postupka

Koncepcija kaznenog progona i postupka ustanovljena Zakonom o kaznenom postupku (NN 152/08, 76/09, 80/11, 91/12 - Odluka i Rješenje USRH, 143/12, 56/13, 145/13 i 152/14) zadržala je, unatoč značajnim suštinskim promjenama (od 2008. godine do danas ZKP je mijenjan sedam puta), donekle tradicionalnu strukturu, te se dijeli na prethodni postupak, koji se sastoji od policijskih i/ili državnoodvjetničkih izvida, istraživanja i/ili istrage, nakon kojih

dolazi optuživanje, kao značajan međustadij odlučivanja o osnovanosti optužnice i nakon toga rasprava sa donošenjem i objavljivanjem presude. Navedena struktura progona i postupka utječe i na normativno uređenje pojedinih mjera i radnji koje se poduzimaju u ili izvan postupka.

Prethodni postupak odvija se jednim dijelom izvan, prije kaznenog postupka, kao prethodni postupak, a drugim svojim dijelom, od istrage nadalje, u kaznenom postupku. Izvidi su, tradicionalno, uređeni kao neformalna djelatnost policije ili državnog odvjetnika (ali ne kod svih radnji pa izuzetak čine hitne dokazne radnje) čiji rezultati imaju poslužiti državnom odvjetniku kao spoznaja, informacija, osnova utemeljena na navedenoj kategoriji „dokaza“, za pokretanje kaznenog postupka, u pravilu za donošenje odluke o provedbi istrage, odnosno istraživanja. Istraga se odvija se po pravilima ZKP-a, na formalan način i ima za cilj provjeriti stupanj vjerojatnosti, osnovane sumnje (čl. 216. – 238.) da je netko počinio kazneno djelo za koje se goni po službenoj dužnosti te pripremiti dokaze za raspravu. Dokazi pribavljeni tijekom istrage, upotrebljivi su za postupanje na raspravi. Osim njih to mogu biti i dokazi koje su policija i sam državni odvjetnik pribavili tijekom radnji koje je prije ili izvan istrage poduzela na formalan način (hitne dokazne radnje čl. 212., posebne dokazne radnje čl. 332. – 339., dokazne radnje protiv nepoznatog počinitelja čl. 214.). Iz navedenih konceptijskih karakteristika proizlaze i ovlaštenici na poduzimanje radnji, a to su policija i državni odvjetnik, a ovisno o vrsti radnje koja se poduzima ovlaštenje na poduzimanje radnje je izvorno ili preneseno. Izvorno ovlaštenje na poduzimanje dokaznih radnji prema ZKP ima državni odvjetnik uvijek (čl. 219.), a policija smo kad je to u zakonu izričito navedeno (kao kod hitnih dokaznih radnji ili radnji ograničenja slobode kretanja).

U koncepciji kaznenog postupka posebno mjesto imaju izvidi kaznenih djela, koji mogu započeti po službenoj dužnosti policije (čl. 207.) ili odlukom državnog odvjetnika kad iz same prijave ne može ocijeniti jesu li vjerodostojni navodi prijave ili podaci u prijavi ne daju dovoljno osnova za odluku o provođenju istrage ili poduzimanju dokaznih radnji (čl. 206. st. 4.), odnosno postojanjem osnova sumnje da je počinjeno kazneno djelo za koje se progona po službenoj dužnosti (čl. 207.). Za potrebe ovog rada potrebno je istaknuti izričito propisivanje da je postupanje tijekom izvida tajno, te da tijelo koje poduzima radnu mora upozoriti osobe koje u radnji sudjeluju da je odavanje tajne kazneno djelo (čl. 206.f). Navedeno ima za cilj zaštititi interese kaznenog postupka koji se odnose na zaštitu izvora informacija i same informacije, obavijesti. Nadalje je normirano, sa istim ciljem, kao i za tajnost izvida, da je istraga nejavna, te da tijelo koje vodi istragu može rješenjem odrediti tajnost cijele ili dijela istrage (ako postoji potreba da se zaštite osobe mlađe od osamnaest godina, na zahtjev žrtve tijekom njezina ispitivanja kao svjedoka, radi zaštite sigurnosti i obrane RH, zaštite tajne, kojoj bi štetila javna rasprava, zaštite javnog reda i mira, zaštite osobnog i obiteljskog života optuženika, žrtve, oštećenika ili drugog sudionika u postupku) ako bi

javno objavljivanje podataka iz istrage štetilo probicima postupka. Tijelo koje poduzima radnju upozorit će osobe koje sudjeluju u takvoj istrazi da je odavanje tajne kazneno djelo. Sve osobe koje saznaju sadržaj postupovne radnje koja je provedena tijekom takve istrage dužne su kao tajnu čuvati činjenice ili podatke koje su tom prilikom saznale (čl. 231. ZKP).

3 Pojedine radnje

3.1. Prikupljanje obavijesti

Iako prikupljanje obavijesti, kao i ostale izvidne radnje, sa aspekta kaznenog procesnog prava jesu neformalne, što u osnovi znači da ZKP ne propisuje formu prikupljanja obavijesti, to ne znači da neformalnost u prikupljanju obavijesti znači i odsutnost bilo kakvih propisa za tu djelatnost policije. Postupanje policije tijekom kriminalističkog istraživanja kaznenih djela normirano je, uz odredbe ZKP i odredbama Zakona o policijskim poslovima i ovlastima (NN 76/09, 92/14) te podzakonskim propisima donesenim na temelju ova dva zakona, te u pravilu pod nadzorom državnog odvjetnika. Policija je prilikom poduzimanja izvidnih radnji dužna postupati sukladno utvrđenim načelima, etičkim pravilima te policijskim propisima. Uz navedeno tu su i odredbe Ustava RH, te međunarodni dokumenti koji obvezuju RH, kao što su: Opća deklaracija o ljudskim pravima, Europska Konvencija o sprječavanju mučenja i neljudskog ili ponižavajućeg postupanja ili kažnjavanja (NN MU br. 14/97.), Međunarodni pakt o građanskim i političkim pravima (Konvenciju je ratificirala bivša SFRJ 1991. godine, a zakon o ratifikaciji objavljen je u Službenom listu – Međunarodni ugovori br. 9/91, a RH je 1992 obavijestila glavnog tajnika UN da se retroaktivno obvezuje primijeniti Konvenciju, od dana kad ju je potpisala SFRJ), Europska konvencija za zaštitu ljudskih prava i temeljnih sloboda (NN MU 6/99, 8/99, 14/02, 1/06, 2/10) te Kodeks Ujedinjenih naroda o ponašanju službenika koji provode pravo.

Osnovna pravila koja ovi dokumenti navode odnose se na poštovanje dostojanstva osoba prema kojima policija postupa, dobrovoljnost davanja izjava kao i zabranu pribavljanja iskaza građana silom, prijetnjom ili obmanom. Ova zabrana razrađuje se kroz kaznenoprocena prava osoba koje sudjeluju u postupku, a sam ZKP u čl. 10. normirajući nezakonite dokaze zabranjuje mogućnost da se sudske odluke temelje na dokazima pribavljenim na nezakonit način, dok Kazneni zakon RH zabranjena ponašanja, tijekom prikupljanja obavijesti, inkriminira kao: kazneno djelo iznuđivanja iskaza (čl. 126. KZ), kazneno djelo zlostavljanja u obavljanju službe ili javne ovlasti (čl. 127. KZ), te kazneno djelo mučenja i drugog okrutnog, neljudskog ili ponižavajućeg postupanja (čl. 176. KZ), (Gluščić S., 2011. str. 125.).

ZKP, normirajući izvide i radnje tijekom izvida, razlikuje pozivanje i prikupljanje obavijesti od građana; pozivanje, prisilno dovođenje i prikupljanje

obavijesti od osumnjičenika; te prikupljanje obavijesti od osoba koje se nalaze u pritvoru, istražnom zatvoru ili drugoj ustanovi za osobe lišene slobode. Razlikovanje navedenih kategorija radnji, uz izričite odredbe, proizlazi i iz zakonske odredbe da policija može prisilno dovesti samo osumnjičenika koji se nije odazvao pozivu ako je u pozivu bio na to upozoren ili iz okolnosti očito proizlazi da odbija primitak poziva. I Zakon o policijskim poslovima i ovlastima u čl. 36. kao zasebnu policijsku oblast normira prikupljanje obavijesti od građana.

Osnovna pravila omogućavaju policiji da može pozivati građane radi prikupljanja obavijesti (čl. 208. st. 4.). Prisilno se može dovesti osumnjičenik koji se nije odazvao pozivu samo ako je u pozivu bio na to upozoren ili iz okolnosti očito proizlazi da odbija primitak poziva. Osoba koja se odazvala pozivu ili osumnjičenik koji je prisilno doveden, a odbije dati obavijesti, ne može se ponovno pozivati zbog istog razloga. Prisilno dovedeni osumnjičenik, mora se poučiti o: razlozima pozivanja i koje su osnove sumnje protiv njega, pravu na tumačenje i prevođenje (sukladno čl. 8. ZKP-a), pravu da nije dužan iskazivati niti odgovarati na pitanja, da po završetku prikupljanja obavijesti ili po isteku šest sati od trenutka dolaska u policijske prostorije iste može odmah napustiti (čl. 208. st. 5.).

Posebna ovlast policije postoji prema osobi zatečenoj na mjestu događaja kaznenog djela s elementima nasilja ili djela koje predstavlja prijetnju javnoj sigurnosti a za koju postoji vjerojatnost da raspolaže saznanjima o okolnostima počinjenja djela ili počinitelju, a prikupljanje tih saznanja nije moguće ili je bitno otežano na mjestu gdje je osoba zatečena te je razumno vjerovati da će odgoda prikupljanja obavijesti štetiti probicima kaznenog progona, može se od te osobe zahtijevati da u pratnji policijskih službenika dođe u policijske prostorije radi davanja obavijesti. Ako to osoba bez opravdanog razloga odbije, može se prisilno dovesti. U slučaju prisilnog dovođenja osoba će biti obaviještena da ima pravo na tumačenje i prevođenje, da nije dužna dati obavijest i da po završetku prikupljanja obavijesti ili po isteku šest sati od trenutka dolaska u policijske prostorije iste može odmah napustiti (čl. 208. st. 6.). U slučaju uhićenja, prisilno dovedene osobe, vrijeme uhićenja teče od trenutka dovođenja u policijske prostorije. I u slučaju prisilnog dovođenja temeljem poziva kao i prisilnog dovođenja osobe sa mjesta događaja, policija mora obavijesti uzeti odmah, a najkasnije u roku od šest sati od dolaska u službene prostorije. Prikupljanje obavijesti od navedenih osoba može trajati i dulje od šest sati ali samo uz njihov pisani pristanak. Osobe koje odbiju dati obavijest moraju se odmah pustiti (čl. 208. st. 7.).

Okrivljenik, odnosno osumnjičenik je također značajan personalni izvor dokaza u kriminalističkom istraživanju i kaznenom postupku. Za pribavljanje njegovog iskaza vrijede stroga pravila kojima se uvažava činjenica da je on subjekt postupka, kojem pripadaju prava obrane, ali i „objekt“ prema kojem se postupak vodi. Kao i kod svjedoka razlikujemo prikupljanje obavijesti od osumnjičenika kao izvidne radnje koju poduzima policija ili državni odvjetnik

od dokazne radnje u nekom stadiju postupka.

U ovom trenutku za Hrvatsku je važno spomenuti i Direktivu 2013/48/EU Europskog parlamenta i Vijeća od 22. listopada 2013. o pravu na pristup odvjetniku u kaznenom postupku i u postupku na temelju europskog uhidbenog naloga te o pravu na obavješćivanje treće strane u slučaju oduzimanja slobode i na komunikaciju s trećim osobama i konzularnim tijelima. Odredbe ove Direktive, odnosno njihovo unošenje u kazneni postupak, značajno će utjecati i na prikupljanje obavijesti od osumnjičenika. Za prikupljanje obavijesti i ispitivanje važne su odredbe čl. 2. st. 1. i 3., te čl. 3. Direktive te uvodne odredbe, posebice navod 20.. Članak 2. st. 1. određuje da se Direktiva primjenjuje na osumnjičenike ili optužene osobe u kaznenom postupku od trenutka kada su im nadležna tijela države članice, putem službene obavijesti ili na drugi način, ukazala na to da su osumnjičeni ili optuženi za počinjenje kaznenog djela te neovisno o tome je li im oduzeta sloboda ili ne. Primjenjuje se do završetka postupaka, što podrazumijeva konačno razjašnjenje pitanja je li osumnjičenik ili optužena osoba počinila kazneno djelo, uključujući, gdje je to primjenjivo, osuđivanje i rješavanje bilo kakve žalbe. Dok isti članak, st. 3. navodi da se Direktiva također primjenjuje, pod istim uvjetima koji su predviđeni u stavku 1., na osobe koje nisu osumnjičenici ili optužene osobe, a koje tijekom ispitivanja policije ili drugog tijela odgovornog za provedbu zakona, postanu osumnjičenicima ili optuženim osobama. U čl. 3. normira se pravo na pristup odvjetniku u kaznenom postupku, te on propisuje da osumnjičenici ili optužene osobe imaju pravo na pristup odvjetniku u takvom trenutku i na takav način da dotičnoj osobi omogućavaju praktično i učinkovito ostvarivanje svojih prava obrane. Pristup odvjetnika se mora osigurati bez nepotrebnih odlaganja, u sljedećim slučajevima: (a) prije nego što su ispitani od strane policije ili drugog tijela zaduženih za provedbu zakona ili pravosudnog tijela; (b) po izvršenju istražne radnje ili radnje prikupljanja dokaza, u skladu sa stavkom 3. točkom (c), od strane istražnih ili drugih nadležnih tijela; (c) bez nepotrebnog odlaganja nakon oduzimanja slobode; (d) ako su pozvani na sud nadležan za kaznene stvari, pravovremeno prije nego što se pojave pred tim sudom.

Uz navedene članke Direktive potrebno je ukazati i na uvodne odredbe, od kojih uvodna odredba 20. Pojašnjava što se smatra ispitivanjem a što preliminarnim ispitivanjem (prikupljanjem obavijesti) pa navodi da za potrebe ove Direktive, ispitivanje ne uključuje preliminarno ispitivanje policije ili drugog tijela odgovornog za provedbu zakona čija je svrha identificiranje dotične osobe, provjera posjedovanja oružja ili druga slična sigurnosna pitanja, utvrđivanje potrebe za pokretanjem istrage, primjerice tijekom prometne kontrole ili tijekom redovitih nasumičnih provjera ako osumnjičenik ili optužena osoba još nije identificirana.

Istaknute odredbe Direktive 2013/48/EU Europskog parlamenta i Vijeća od 22. listopada 2013. o pravu na pristup odvjetniku u kaznenom postupku i u

postupku na temelju europskog uhidbenog naloga te o pravu na obavješćivanje treće strane u slučaju oduzimanja slobode i na komunikaciju s trećim osobama i konzularnim tijelima, značajno će utjecati na normativni okvir prikupljanja obavijesti tijekom izvida kaznenih djela te zahtijevati određene normativne intervencije u važeći tekst ZKP. Za očekivati je značajne izmjene na ovom području, jer se prema predloženom tekstu izmjena ZKP može zaključiti da prikupljanje obavijesti od osumnjičenika, prema dosadašnjem načinu, neće više provoditi.

3.2. Ispitivanje svjedoka

Ispitivanje svjedoka je dokazna radnja koja se odvija prema pravilima ZKP (čl. 283. – 300.). Iskazi svjedoka višestruko su vrijedni jer služe kao izvor saznanja o drugim dokazima, njihova osobna saznanja (iskazi) su dokaz, služe kao sredstvo provjere utvrđenih činjenica, kao sredstvo prepoznavanja počinitelja, kao pomoć u otkrivanju i pronalaženju drugih svjedoka ali samo ako su pribavljeni sukladno odredbama ZKP. Kao dokazna radnja, ispitivanje svjedoka provodi se prije kaznenog postupka kad je počinitelj nepoznat, tijekom istrage, te tijekom rasprave. Ispitivanje svjedoka je kontradiktorna dokazna radnja, te unatoč činjenici da ZKP dopušta njezinu provedbu kao dokaznu radnju koju provodi državni odvjetnik, u pravilu se kao dokaz može kositriti samo iskaz koji je pribavljen kontradiktorno. Okrivljeniku se mora u nekom trenutku, stadiju postupka, omogućiti da ispita svjedoka koji ga „optužuje“ (čl. 6. EKLJP).

Svjedoci su izuzetno važno dokazno sredstvo i naš ZKP vrlo opširno i detaljno normira provedbu same dokazne radnje ispitivanja svjedoka (čl. 283. – 300.). Pravila o ispitivanju svjedoka omogućuju i kategorizaciju svjedoka na: privilegirane svjedoke, osobe koje se ne mogu ispitati kao svjedoci, žrtvu odnosno oštećenika kao svjedoka, ranjive svjedoke. Pravila o načinu predlaganja dokaza omogućuju da ih kategoriziramo kao: svjedoci obrane, svjedoci optužbe, pravila o načinu saznanja činjenica o kojima svjedoče kategoriziraju ih kao svjedoke očevide i svjedoke po čuvenju, a pravila o zaštiti svjedoka od ugroze kategoriziraju ih kao ugrožene i zaštićene svjedoke.

Nesporno je da je svjedok fizička osoba protiv koje se ne vodi kazneni postupak a za koju je vjerojatno da nešto zna o činjenicama koje se u postupku utvrđuju, pa je stoga pozvana da pred tijelom kaznenog postupka takvo saznanje o činjenicama iznese. Svjedok je, za razliku od okrivljenika, pravno obavezan iskazivati u skladu sa saznanjima koje o činjenicama ima. Svjedočka dužnost ima prednost pred drugim dužnostima u kaznenom postupku što je uvjetovano činjenicom da se svjedoka ne može zamijeniti.

Za ispitivanje svjedoka vrijedi pravilo da se on ispituje posebno, dakle odvojeno od drugih svjedoka, a dužan je odgovarati usmeno (čl. 288. st. 1.). Nakon općih pitanja, svjedoka se upozorava na obveze i prava (čl. 288. st. 2.

i 3.), te se poziva da iznese sve što mu je o predmetu poznato, a nakon toga mu se postavljaju pitanja radi provjere, dopune i razjašnjenja (čl. 289 st. 1.). Svjedoka se uvijek pita otkud mu je poznato ono o čemu svjedoči, a može ga se suočiti s drugim svjedokom ako im se iskazi ne slažu o važnim činjenicama (čl. 289. st. 4.). Na raspravi se, svjedoci ispituju u dokaznom postupku uvažavajući redoslijed izvođenja dokaza. Uz navedena pravila ispitivanja, dodatno se razrađuju pojedine kategorije svjedoka i dodatna pravila postupanja prema njima i njihovo ispitivanje.

Kad se povežu odredbe o svjedočenju s nezakonitim dokazima, može se zaključiti da iskaz svjedoka nije pravno valjani dokaz: ako je ispitana osoba koja se ne može ispitati kao svjedok; ako je ispitana osoba koja ne mora svjedočiti, a nije na to upozorena ili se nije izričito odrekla toga prava ili je upozorena i odrekla se, ali to nije ubilježeno u zapisnik; ako je kao svjedok ispitana maloljetnik koji ne može shvatiti značenje prava da ne mora svjedočiti; ako je rezultat primjene zabranjenih načina pribavljanja dokaza (iskaz je iznuđen) te ako je žrtvi kaznenog djela protiv spolne slobode i spolnog ćudoređa uskraćeno pravo na uskratu odgovora na pitanja koja se odnose na strogo osobni život žrtve (Tomašević G., Krapac D., Gluščić S. 2012, str.176.).

3.3. Ispitivanje okrivljenika

Iskaz se od okrivljenika može pribavljati samo uz poštovanje pravila koja imaju za cilj da iskaz bude dobiven dobrovoljno bez ikakve prisile ili prijevernog postupanja, te potpuno korištenje prava koja okrivljeniku pripadaju, bez obzira u kojem stadiju i tko ga u postupku ispituje. U tom smislu zabranjena je prisila, obmana, mučenje, onemogućavanje korištenjem pravima. Za potrebe ovoga rada smatramo da je dovoljno istaknuti da odredbe ZKP kojima se normiraju slučajevi kad se rezultat ispitivanja okrivljenika (iskaz) neće moći koristiti kao dokaz u postupku. Snimka i zapisnik o ispitivanju okrivljenika ne mogu biti upotrijebljeni kao dokaz u postupku: ako je nisu poštovane odredbe o zabrani i primijene medicinske intervencije ili uporabe sredstva kojima se utječe na volju pri davanju iskaza, o zabrani upotrebe sile, prijetnje ili drugih sličnih sredstava (čl. 6.); ako tijelo koje je provelo ispitivanje nije okrivljeniku predalo i/ili pojasnilo značenje i prava iz pouke o pravima te prilikom svakog ispitivanja istog upozorila na navedena prava, ako prijam pouke i sve druge radnje u svezi sa poukom upisalo u zapisnik; ako se nije poštovala procedura u svezi sa audio video snimanjem prvog ispitivanja; ako nije pozvalo okrivljenika da se izjasni hoće li uzeti branitelja po vlastitom izboru te izjavu unijelo u zapisnik i/ili snimku; omogućilo mu da uzme branitelja po vlastitom izboru ili sa liste dežurnih branitelja; ako se ispitivanje provelo bez branitelja a obrana uz branitelja je obvezna; ako se ispitivanje provelo bez tumača; (čl. 273); ako snimka prvog ispitivanja ne sadrži propisane sastojke koje mora sadržavati zapisnik kao i podatke o tijeku ispitivanja

te drugim okolnostima značajnim za tijek ispitivanja; te ako se nije poštovala procedura o izradi snimki i njihovom čuvanju (čl. 273. i čl. 275.); zapisnik i/ili snimka o suočenju okrivljenika ako suočenje nije snimljeno uređajem za audio video snimanje te se snimka nije priključila zapisniku te ako je iskaz pribavljen kršenjem zabrane diskriminiranja osobe ili su se primijenila zabranjena sredstva kojim se utjecalo na volu pri davanju iskaza, sila prijetnja ili druga slična sredstva (čl. 278. st. 4. i 289. st. 5.).

4 Načini zaštite personalnih izvora i sadržaja iskaza

Načini zaštite personalnih izvora u kriminalističkom istraživanju i kaznenom postupku provede se zaštitom tajnosti pojedinog stadija postupka, zaštitom sadržaja i izvora pojedine radnje kao i posebnim postupkom zaštite žrtve i svjedoka.

Zaštita tajnosti stadija odnosi se na izvide i istragu. Prema čl. 206.f postupanje tijekom izvida je tajno. Tijelo koje poduzima radnju mora upozoriti osobe koje u njoj sudjeluju da je odavanje tajne kazneno djelo. Primitak upozorenja pisano se mora zabilježiti, a upozorena osoba to potvrđuje svojim potpisom. Tijelo koje provodi izvide može, kada to nalaže interes javnosti, o tijeku izvida izvijestiti javnost na način propisan Zakonom o policijskim poslovima i ovlastima i Zakonom o državnom odvjetništvu (NN 76/09, 153/09, 116/10, 145/10, 57/11, 130/11, 72/13, 148/13, 33/15 i 82/15.).

Istraga je nejavna. Tijelo koje vodi istragu može rješenjem odrediti tajnost cijele ili dijela istrage ako postoji razlozi koje ZKP navedeni u čl. 388., ako bi javno objavljivanje podataka iz istrage štetilo probicima postupka. Tijelo koje poduzima radnju dužno je upozoriti osobe koje sudjeluju u takvoj istrazi da je odavanje tajne kazneno djelo. Sve osobe koje saznaju sadržaj postupovne radnje koja je provedena tijekom takve istrage dužne su kao tajnu čuvati činjenice ili podatke koje su tom prilikom saznale (čl. 231.). Odredbe o tajnosti izvida i nejavnosti istrage imaju za cilj zaštitu izvora podataka ali i samih podataka prikupljenih u ranim stadijima postupanja.

Zaštita personalnih izvora podataka može imati tri osnovna oblika: temeljnu policijsku zaštitu osoba i svjedoka; procesne mjere zaštite svjedoka i posebnu zaštitu svjedoka putem programa zaštite svjedoka.

a) Temeljna policijska zaštita odnosi se na ovlast policije propisanu čl. 99. Zakona o policijskim poslovima i ovlastima prema kojoj je policija obvezna, dok za to postoje opravdani razlozi na prikladan način zaštititi žrtvu i drugu osobu koja je dala ili može dati podatke važne za kazneni postupak ili njima blisku osobu, ako njima ili njihovim bliskim osobama, prijeti opasnost od počinitelja ili drugih osoba u svezi s kaznenim postupkom.

b) Procesne mjere zaštite svjedoka mogu se kategorizirati u tri kategorije.

To su: opće mjere koje se u postupku poduzimaju a njima se mogu i zaštititi svjedoci; mjere upravljanja postupkom i procesne mjere zaštite svjedoka. Opće mjere poduzimaju se kao mjere sprječavanja nastupanja određene opasnosti prema osobama i dokazima. U te mjere spadaju mjere osiguranja nazočnosti okrivljenika a za primjer navodimo određivanje istražnog zatvora. On ima za cilj osigurati nazočnost okrivljenika ali i otkloniti opasnost za dokazivanje. Tako se istražni zatvor može odrediti (čl. 123. st. 1. točka 2.) ako osobite okolnosti upućuju na opasnost da će uništiti, sakriti, izmijeniti ili krivotvoriti dokaze ili tragove važne za kazneni postupak ili da će ometati kazneni postupak utjecajem na svjedoke, vještake, sudionike ili prikrivače. Ovako određeni istražni zatvor ima i posredno ulogu zaštititi personalne izvore informacija.

Za kazneni postupak i zaštitu izvora informacija važne su i odredbe o upravljanju postupkom. Propisi koji normiraju raspravu, sadrže odredbe koje imaju za cilj osigurati nesmetano održavanje rasprave, a među njima i one koje se primijeniti upravo kako bi svjedoci bili sigurni. Stoga se među mjerama koje imaju za cilj zaštitu personalnih izvora, ovdje svjedoka u širem smislu mogu se razmatrati i isključenje javnosti s glavne rasprave; zabranu snimanja glavne rasprave; mjere za održavanje reda i mira tijekom glavne rasprave; udaljenje optuženika iz sudnice; mjere vezane uz pozivanje, prihvata i smještaj svjedoka u sudu; mjere vezane uz način ispitivanja svjedoka te postupak prema svjedoku nakon ispitivanja.

Treću kategoriju čine procesne mjere zaštite svjedoka temeljem kojih se poduzimaju mjere posebnog ispitivanja svjedoka u postupku uz njegovu anonimizaciju (čl. 294. i 295.) te određivanje zaštite izvan postupka.

c) Zaštita svjedoka izvan postupka poduzima se sukladno posebnom zakonu, Zakonu o zaštiti svjedoka (NN 163/03, 18/11). Tim zakonom se uređuju uvjeti postupci za pružanje zaštite i pomoći ugroženim osobama zbog svjedočenja u kaznenom postupku kroz program zaštite svjedoka koji se provodi izvan kaznenog postupka (Gluščić S., Kralj T. 2003. str. 1. – 46.).

Zaštita sadržaja personalnih izvora informacija provodi se normiranjem načina bilježenja rezultata provedenih radnji. ZKP to čini kroz odredbe o vođenju zapisnika i snimanju pojedinih radnji. Zapisnik se u pravilu vodi o svakoj radnji poduzetoj tijekom postupka, istovremeno kad se radnja poduzima (čl. 81. – 86.). Zapisnik je pismeno koje odražava tijek i sadržaj radnje. Svrha je sadržaj radnje učiniti dostupnim ostalim sudionicima postupka te omogućiti da se sačuva rezultat dobivene radnje za kasniji tijek kaznenog postupka i svrhe koje zakon traži. Osim zapisnika neke radnje se mogu i snimati uređajima za tehničko snimanje (čl. 87.). Pravila o tehničkom snimanju u našem postupku dodatno se razrađuju kroz Pravilnik o snimanju dokazne ili druge radnje u prethodnom i kaznenom postupku (NN 85/14) i Pravilnik o zvučnom snimanju rasprave u kaznenom postupku (NN 82/09).

5 Zaključak

Postupak prikupljanja obavijesti iz personalnih izvora u svrhu kriminalističkog istraživanja ali i dokazivanja u kaznenom postupku normiran je odredbama zakonskog i podzakonskog ranga. Posebno važnu ulogu u procesu normiranja ovih radnji, ali i cjelokupnog kaznenog postupka imaju međunarodni dokumenti (Univerzalna deklaracija o ljudskim pravima, Europska Konvenciju o sprječavanju mučenja i neljudskog ili ponižavajućeg postupanja ili kažnjavanja, Međunarodni pakt o građanskim i političkim pravima, Europska konvencija za zaštitu ljudskih prava i temeljnih sloboda), a od hrvatskog pridruživanja Europskoj uniji i direktive Europskog parlamenta i Vijeća.

U idućem razdoblju očekuje nas implementacija Direktive 2013/48/EU Europskog parlamenta i Vijeća od 22. listopada 2013. o pravu na pristup odvjetniku u kaznenom postupku i u postupku na temelju europskog uhidbenog naloga te o pravu na obavješćivanje treće strane u slučaju oduzimanja slobode i na komunikaciju s trećim osobama i konzularnim tijelima. Navedenom direktivom uređuje se i ispitivanje, u našem slučaju prikupljanje obavijesti, u ranim stadijima istraživanja kaznenog djela, na način da se i u najranijim stadijima „formalizira postupanje“ prema osobi od koje se prikupljaju obavijesti (ako je u pitanju osumnjičenik) te je vjerojatno da će se kao posljedica pojaviti nemogućnost provedbe ove radnje na postojeći način već da ćemo odmah imati formalnu radnju ispitivanja osumnjičenika.

Literatura:

1. Gluščić S., Veić P.: (2015) Zakon o policijskim poslovima i ovlastima, komentar, bilješke, kazalo, MUP RH.
2. Gluščić S.: (2011) Pravni standardi i istražne djelatnosti policije u prethodnom kaznenom postupku, MUP Zagreb.
3. Gluščić, S. Kralj, T.: (2003) Zakon o zaštiti svjedoka, sa priložima i autorskim bilješkama, Narodne novine Zagreb
4. Gluščić, S., Klemenčić, G., Ljubin, T., Novosel, D., Tripalo, D., Vermeulen, G.: (2006) Protecting witnesses of serious crime - Training manual for law enforcement and judiciary; Council of Europe, Strasbourg.
5. Karas Ž.: Kriminalistički značaj pribavljanja osumnjičenikovog iskaza prije početka kaznenog postupka, Policija i sigurnost, br. 2/2015., str. 101. – 120.
6. Krapac D. i suradnici: (2010) Kazneno procesno pravo: prva knjiga Institucije, Narodne novine Zagreb.
7. Krapac D.: (2008) Zakon o kaznenom postupku i drugi izvori hrvatskog kaznenog postupovnog prava, Narodne novine Zagreb.
8. Pavišić B. i suradnici: (2014) Kazneno postupovno pravo, Pravni fakultet

Svučilišta u Rijeci.

9. Pavišić B.: (2015) Komentar Zakona o kaznenom postupku, Šmrika.
10. Tomašević G., Krapac D., Gluščić S.: (2012) Kazneno procesno pravo, udžbenik za visoke škole, Narodne novine Zagreb.
11. Zakon o kaznenom postupku (NN 152/08, 76/09, 80/11, 91/12 - Odluka i Rješenje USRH, 143/12, 56/13, 145/13 i **152/14**).
12. Zakon o policijskim poslovima i ovlastima (NN 76/09, 92/14).
13. Zakon o zaštiti svjedoka (NN 163/03, 18/11).
14. Zakon o državnom odvjetništvu (NN 76/09, 153/09, 116/10, 145/10, 57/11, 130/11, 72/13, 148/13, 33/15 i **82/15**).
15. Pravilnik o snimanju dokazne ili druge radnje u prethodnom i kaznenom postupku (NN 85/14).
16. Pravilnik o zvučnom snimanju rasprave u kaznenom postupku (NN 82/09).

SUMMARY

LEGAL STANDARDS AND MODELS OF PROTECTION OF PERSONAL SOURCES OF INFORMATION IN CRIMINAL INVESTIGATIONS AND CRIMINAL PROCEEDINGS

Collection of information from personal sources for the purposes of criminal investigation and for further use in the criminal proceedings is regulated by legal regulations of international and national character, and is significantly determined by the existing case-law.

The work is primarily related to the analysis and interpretation of the regulations which govern the listed topic, in the framework of criminal proceedings and the actions of the police, through two sources: the Criminal Procedure Act and the Act on Police Duties and Powers, with the appropriate subordinate legislation.

Keywords: *investigations of criminal offenses, criminal procedure, protection of sources and methods of collecting notifications.*